

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

שבת סט: - בענין המהלך במדבר

1. **שבת סט:**, וז"ל, "אמר רב הונא היה מהלך (בדרך או) במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד חייא בר רב אומר משמר יום אחד ומונה ששה במאי קמיפלגי מר סבר כבריייתו של עולם ומר סבר כאדם הראשון מיתבי היה מהלך בדרך ואינו יודע אימתי שבת משמר יום אחד לששה מאי לאו מונה ששה ומשמר יום אחד לא משמר יום אחד ומונה ששה אי הכי משמר יום אחד לששה משמר יום אחד ומונה ששה מיבעי ליה ועוד תניא היה מהלך בדרך או במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ומשמר יום אחד תיובתא (דרבי חייא) [דחייא] בר רב תיובתא אמר רבא בכל יום ויום עושה לו כדי פרנסתו [בר מההוא יומא] וההוא יומא לימות דעביד מאתמול שתי פרנסות ודילמא מאתמול שבת הואי אלא כל יום ויום עושה לו פרנסתו אפילו ההוא יומא וההוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ואבדתא אמר רבא אם היה מכיר מקצת היום שיצא בו עושה מלאכה כל היום כולו פשיטא מהו דתימא כיון דשבת לא נפיק במעלי שבתא [נמי] לא נפיק והאי אי נמי בחמשה בשבתא נפיק לישתרי ליה למיעבד מלאכה תרי יומי קא משמע לן זימנין דמשכח שיירתא ומקרי ונפיק:"

2. **ירושלמי פרק ז' הלכה א'**, וז"ל, "גדול שנשבה בין העכו"ם רב ושמואל חד אמר מונה ששה ועושה שבת. וחרנה אמר עושה שבת ומונה ששה. רבי יצחק בר אלעזר בשם רב נחמן בר יעקב מונה ששה ועושה שבת. חמשה ועושה שבת ארבעה ועושה שבת ג' ועושה שבת שנים ועושה שבת. אחד ועושה שבת. אמר ר' מנא אין אישתבאי בתלתא הוא עבד בשבתא. רב הוה חייליה לתרין מחזירין הוא עבד שובתא. ואין לא לתמוה ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם. רבי יעקב בר אחא איתפלגון ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. ר' יוחנן אמר חושש לכל הנשים. ריש לקיש אמר אינו חושש לכל הנשים. תמן יש לו תקנה יכול הוא לישא גיורת. יכול הוא לישא משוחררת. הכא מה אית לן. תמן אמרין חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש."

3. **שו"ע אורח חיים סי' שמ"ד במגן אברהם סק"א-ג**, וז"ל, "א. אסור לו לעשות - ואע"ג דרוב ימים הם חול זה מקרי קבוע: ב. ומותר לילך - שאם ישאר במדבר לעולם יחלל שבתות וימות בארץ גזירה: ג. אפי' באותו יום - לפי שתחומין מדבריהם ואפי' למ"ד תחומין דאורייתא כיון דלית ביה איסור סקילה לא החמירו בו (מ"מ ור"ן) והתנוס' והרא"ש כתבו כדי למהר לצאת מן המדבר משמע דשאר איסור דרבנן אסור לו לעשות ואע"ג דקי"ל ספקא דרבנן לקולא דכיון דחל עליו שבת אסור בכל כמו ב"ט שני דהוי נמי ספיקא ואיסור שבות:"

ובט"ז שם סק"א, וז"ל, "ואז יעשה מלאכה. הטעם מפני פקוח נפש שאם לא יעשה מלאכה ימות, ועל כן אסור לעשות מלאכה להתפרנס יותר מיומו, ועל כן נראה שאם יש לו מה לאכול, כגון לחם, אסור לבשל לו תבשיל, דאין כאן פקוח נפש, והא דמותר לילך, משום דתחומין דרבנן, ואין כאן אלא ספק בכל יום."

4. **פרי מגדים שם (במשבצות) סק"א** (ראה העתק בדף מראי המקומות)

5. **שו"ת רדב"ז חלק א' סימן ע"ו**, וז"ל, "המהלך במדבר ולא ידע מתי הוא שבת מונה ו' ימים מיום שטעה ומקדש שביעי ומברך בו ברכת היום ומבדיל במוצאי שבת

ע"כ ואעפ"י שאינו עושה בכל יום אלא כדי חייו ה"מ מפני שהוא ספק שמא הוא שבת לכל בני אותו המחוז אשר הוא בו וחל עליו איסור שבת א"נ משום דאם הוא שבת הרי יש בו איסור שבת לכל בני העולם שאין חילוק בין השוכנים בקצה המזרח לשוכנים בקצה המערב אלא י"ב שעות או פחות ונמצא שזה עושה מלאכה בזמן שהוא שבת לכל מ"מ למדנו מדחייבוהו לקדש שביעי משמע דלכל אחד נמסר לעשות זכר למעשה בראשית כל חד וחד כי אתריה תדע שאחי' שהגיע לישוב וידע שטעה ועשה מלאכה בשבת לא חייבוהו להביא קרבן לא חטאת ולא אשם ולא וידוי משמע שקיים מצות שבת. עוד ראיה מהא דאמרינן עכו"ם ששבת חייב מיתה ולא דוקא יום השבת אלא שקבע לו יום א' לשבות בו משמע שכל מי שעושה מלאכה ששה ושובת יום א' סוף סוף שובת נקרא. עוד ראיה שהרי השבת ניתן במרה וממרה לא"י יש קצת חילוק שהרי מרה לדרום וא"י לצפון נמצא שלא היה השבת מצומצם בין מרה לא"י אלא שהוא ית' צוה את השבת לישראל לכל אחד מהם או לכלם בכל מקום שימצאו שהרי גלוי וידוע לפניו ית' שעתידין בניו לגלות לקצוי הארצות ויהיה ביניהם מרחק גדול וטעם זה אנו צריכים לכל המועדות ויום הכפורים לפי שגם בהם תפול השאלה ודע כי נפל מחלוקת בין הראשונים מאי זה מקום מתחיל היום וגם מאי זה מקום מתחיל יום השבת עיין במ"ש בספר הכוזרי ובעל יסוד עולם ולדעת כולם השוכנים בקצה המזרח השבת להם קודם השוכנים במערב ונמצאו אלו מותרים במלאכה בזמן שאלו אסורים אלא צריכים אנו לומר כי השבת נתן לכל א' מישראל כפי מקומו שימנה ו' ימים שלמים וישבות בשביעי ובזה יש שכר למעשה בראשית: "

6. ביאור הלכה סימן שמ"ד ד"ה מצומצמת, וז"ל, "מצומצמת - לכאורה למה לא הרשוהו שירויח ביום אחד או בשני ימים הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיוכל לשבות אח"כ ד' וה' ימים ממלאכה שעיי"ז קרוב שיקיים מצות שבת כדין תורה משא"כ עתה שהוא עושה בכל יום ויום בודאי יתחלל שבת במלאכה דאורייתא י"ל דעתה כשהוא עושה כדי פרנסתו אין זה מקרי חילול שבת דנוגע לו בכל יום לפקו"נ וע"כ זה עדיף יותר משיעשה יום או יומים יותר מפרנסתו ויחלל שבת בספק ברצונו. ונוכל ללמוד מזה לענין איש הצבא שהוצרך לו מטעם הממשלה הרוממה לעשות איזו מלאכה דאורייתא ויוכל לעשות זה בעש"ק ובודאי מחוייב לעשות כן כדי שלא יצטרך למחר לחלל שבת וכמו שביררנו בשער הציון אך שלא היה לו פנאי בכל היום עד ביה"ש שמוטב לו לעשות המלאכה למחר אף שאז הוא יום שבת בודאי שאז הוא מוכרח לזה ואין עליו איסור משא"כ עתה הוא מחלל שבת ברצונו בספק ויש לדחות דבענינו הוא שני ימים משא"כ הכא דהוא יום אחד מה נ"מ בין תחלת המעלי"ע של שבת לאמצע המעלי"ע מוטב יותר שיקדים דאפשר שינצל עיי"ז מחילול שבת וצ"ע: "

ושם, ביאור הלכה ד"ה אפילו, וז"ל, "אפילו ביום שמקדש בו - ולענין תפלין נלענ"ד דחייב להניח בו דהא רוב הימים הם ימי חול וצריך למיזל בתר רובא ומה שעושה קידוש הוא רק לזכרון בעלמא כדפירש רש"י ומה שאסור במלאכה בכל יום אפשר משום דעשאוהו רבנן כקבוע ואפילו אם נאמר דיום זה של שבת הוא בכלל קבוע גמור מדאורייתא והוי כמחצה על מחצה מ"מ מידי ספיקא דאורייתא לא נפקא ואפילו לדעת המ"א דס"ל דיום שביעי אסור אלו אפילו בעניני שבותין כמו ביו"ט שני זהו רק לחומרא אבל לא להקל ואף דביו"ט שני פטור גם מתפלין התם שאני דעיקר התקנה נתקן לכל ישראל כדי שלא יבואו לחילול יו"ט ועשאוהו כיו"ט גמור [לבד לענין מת דמותר להתעסק בו] כדי שלא יבואו לזלזל בו ויש כח ביד רבנן לעקור ד"ת בשב ואל תעשה ותדע דהלא נתקן יו"ט שני אפילו לדין דבקיאיין בקביעא דירחא משא"כ בזה ששכח יום שבת לא עשאו רבנן כלל תקנה אצלו לעקור המצות דאורייתא ששייך על ימות החול ועוד יש סברא לחייבו דהלא פטור דשבת הוא מפני שהם עצמם אות וא"כ זה שעושה בו מלאכה לפרנסתו אין בו היכר [דלא מסתבר

לומר דבקיודוש לבד הוא ההיכר דהא עיקר האות הוא דהקב"ה שבת ממלאכתו ביום השביעי והוא ג"כ שובת]. וא"ל דא"כ כל חולה שיש בו סכנה שמותר לחלל שבת יהיה חייב בתפילין וע"כ משום דשובת בשאר עניני מלאכות שאין תועלת לו לרפואתו שייך בו שם אות וא"כ ה"נ בעניננו הרי לא הותר לו כ"א המלאכה שצריך לו להרויח לפרנסתו כדי שלא ימות במדבר ברעב ואף גם זה בצמצום זה אינו דשם הוא אות והיכר מה שבכל יום הוא מותר בכל מלאכות לעשותן והיום אסור משא"כ בזה ששואו אצלו יום שביעי זה לכל הימים דבכל יום הוא ג"כ אין מותר בשום מלאכה וגם אפשר דשם הוא אות במה שכל ישראל שובתים באותו יום משא"כ בזה אך מ"מ לא ברירא סברא זו כל כך אך מפני טעם הראשון יש לחייבו ואך בעת התפלה של שבת לא יניח התפלין כדי שלא יהיה תרתי דסתרי. וגם דאל"ה יתרץ הגמרא דמנכר שהוא שבת במה שאינו מניח תפלין לתירוץ שני של התוספות דבמה שהוא בשב ואל תעשה ג"כ מנכר שהוא שבת כנלעני"ד: